

Slovenska književnost iz ameriškega zornega kota

Miriam Drev

» Eno od del, ki so v preteklem letu izšla v tujini in obravnavajo slovensko književnost, so Slovenske študije oziroma v izvirniku *Slovene Studies* (*Journal of the Society for Slovene Studies*), izdal pa jih je Department of Slavic Languages and Literatures, Indiana University, Bloomington. «

O bjava pesmi in odlomkov del slovenskih avtorjev v zvezku, obsegajočemu 333 strani, je dvojezična – angleško besedilo teče na straneh vzporedno z izvirnikom –, prevodi pa variirajo od takšnih, ki strogo sledijo izvirniku, do precej svobodnih različic. Antološki prerez vključuje **Primoža Trubarja, Valentína Vodnika, Franceta Prešerna, Frana Levstika, Ivana Tavčarja, Janka Kersnika, Antona Aškercera, Ivana Cankarja, Otona Župančiča, Alojza Gradnika, Ivana Preglja, Prežihovega Voranca, Milko Hartman, Srečka Kosovela, Edvarda Kocbecka, Cirila Kosmača, Vitomila Zupana, Franceta Balantiča, Daneta Zajca, Gregorja Strniša, Kajetana Koviča, Tomaža Šalamuna, Draga Jančarja in Branka Gradišnika** ter spriči (ne) vključitve nekaterih piscev priča o meri subjektivnosti pri izboru in verjetno tudi o (ne)razpoložljivosti prevodov.

O sami publikaciji so KL na kratko že poročali, zanimivo pa je, da je kar precejšen del slovenske književnosti predstavljen v uvodu v zbornik, naslovljen *Slovene Literature: A Brief Survey* (*Slovenska književnost: kratek pregled*), ki ga je pripravil **Henry R. Cooper Jr.** Za ilustracijo

iz gledališkega lista za lutkovno predstavo za vse generacije **Andreja Štularja** z naslovom *Zgodba o Francetu*; zadnji del *Štularjeve trilogije* o Prešernu.

ameriške ponudbe objavljamo odlomka iz začetnega dela, z vsem znanimi informacijami, in sklepmi odstavke.

Odlomki

»Do prvega poskusa prenesti evropske kulturne vrednote v slovenščino je najverjetneje prišlo pred več kot tisočletjem, ko so frankovski misijonarji, ki so prinesli krščanstvo slovenskim naseljenecem na območju vzhodnih Alp (prednikom današnjih Slovencev), prevedli nekaj temeljnih krščanskih obrazcev v narečje s prepoznanimi značilnostmi slovenščine. Ta besedila so pozneje (okoli leta 1000) zapisali in so se ohranila kot *Bržiški spomeniki*. Zapis, ki

zvečine veljajo za najstarejši slovanski pisni dokument, so edini primer knjižnega besedila v slovenščini (oziroma prvotni slovenščini) za več kot naslednjega pol tisočletja.«

Cooperjeva literarna »pot« nato vodi seveda k *Trubarju, Dalmatinu, Bohoriču in med drugim pravici: »Njegove Avdicne Horulae (Zimske urice, 1584)* so bile dobro namenene, vendar pa ponesrečen poskus, kako prikrojiti slovenščino latinskim slovničnim kategorijam. Kljub temu so njegovi podatki še vedno zanimivi za sodobne lingviste, sistem črkovanja, ki ga je vpeljal za zapisovanje slovenskih besed, pa je bil v rabi še v devetnajstem stoletju. O drugih pisnih tega obdobja – bila jih je komaj peščica – ni veliko povedati; kar se je ohranilo njihovih del (povejmo, da so jezuiti iz slovenskih pokrajin temeljito počistili »heretična« besedila, ki so jih skurili na gradmah), so bila, kolikor lahko presodimo, večinoma izpeljave (pogosto zgolj prevodi ali priredbe nemških ali švicarskih protestantskih zgledov). Vseeno pa je od teh vredno omeniti nekatere pesmi (»molitve« ali pa »himne«).

Od konca šestnajstega do začetka osemnajstega stoletja v slovenskem jeziku niso nastajali posebej pomembni teksti, čeprav je leta 1689 Janez Vajkard Valvasor (1641–93) v nemščini napisal *Die Ehre des Herzogthum Crain* (*Slava vojvodine Kranjske*), ki je vsebovala tudi nekaj besedil v slovenščini, med njimi pesem **Jozefa Sisentschellija** (njegovi rojstni podatki niso znani), in velja za prvo slovensko posvetno besedilo. Spodbuda za pisanje v slovenščini je oživela šele v času vladavine prosvetljenih avstrijskih monarhov **Marije Terezije** (1740–80) in njenega sina **Jožefa II.** (1780–90), čeprav je bila raba podrejena koristim avstrijske države in Rimskokatoliške cerkve.

Od tega obdobja naprej pa spremljamo bolj ali manj nepretrgano nastajanje književnih del v slovenskih pokrajinah. Pesnik **Janez Damaščan Dev** (1732–86) in slovnica **Marko Pohl** (1735–1801) sta skupaj sestavila prvo antologijo slovenskih literarnih besedil, *Pisanice od lepeh umetnost*, v treh zvezkih, prvi pa je ostal v rokopisu, v letih 1779–81). Duhovnik **Jurij Japelj** in humanist **Blaž Kumerdej** sta na začetku leta 1784 izdala nov prevod *Svetega pisma* (usmerjen katoliško, vendar se je še vedno večinoma opiral na Dalmatinovega). Prve igre v slovenščini je napisal **Anton Tomaž Linhart** (1756–95), ki je bil razen tega tudi pomemben zgodovinar (posebej s svojo *Versuch einer Geschichte von Krain und den übrigen Ländern der südlichen Slaven Österreichs / 1788–1791*), ki že s svojim naslovom izpričuje Linhartove avstro-slavistične težnje). Linhartovo najbolj zasidrano delo, ki ga še vedno uprizarjajo na slovenskih odrih, je *Ta veseli dan ali Matiček se ženì*, 1790, spretna in mestoma izvorna priredba *Beaumarchaisove Figarove svatbe*. Najboljši pesnik tega izhodiščnega obdobja moderne slovenske književnosti je **Valentin Vodnik** (1758–1819), ki je bil tudi urednik prvega slovenskega časopisa, *Lublanske novice* (1797–1800). Vodnik je bil prvi, ki je objavil osebno zbirko slovenskih verzov, *Pesmi za pokušino* (1806) in pesnik, ki je v svoji epski *Ilirija oživljena* (1811) pozdravil Napoleonovo osvojitve Slovenije in ustanovitve Ilirskih provinc kot različno slovenske enote, neodvisne od poražene Avstrije ter sposobne samoniklega kulturnega izražanja. Po ponovni vzpostavitvi avstrijske oblasti je bil Vodnik primoran zapustiti svoje učiteljsko mesto in se upokojiti; napisal je nekaj pesmi, ki so ostale v rokopisu, med njimi *Moj spominik*, ki ga imajo mnogi za njegovo najboljšo delo.«

H. R. Cooper se zatem posveti Zoisu, Koptarju in Prešernu, omeni prvo slovensko povest, Sreča v nesreči

(1836) **Janeza Ciglerja** in *potegne nit* v 1860-ih leta, k slovenskim pesnikom in prozaistom. *Devajseto stoletje v pregledu* priprne na čas pred prvo svetovno vojno, na medvojnje literarne usmeritve, ter po drugi svetovni vojni na leta prevlade socialističnega realizma. *Naslednja desetletja*, v katerih so avtorji prelamili s tabu temami, so opisana okvirno in bi terjala razširitev, kakršno pa predgovor v to izdajo tudi objublja.

»... V malodane tisoč letih sicer nekontinuirane tradicije je bila Slovenska književnost prinašateljica slogov, tehnik in tem, večinoma iz literatur zahodne in srednje Evrope, občasno pa tudi iz vzhodne in jugovzhodne Evrope ter v zadnjem času iz obeh Amerik, Severne in Južne. A če rečemo, da je dozvetna za tuje vplive, je s tem še ne označimo za posnemovalno ali neizvirno, kajti od prvih ustvarjalcev naprej si je prizadevala – in bila pri tem, v celoti gledano, uspešna –, da bi svoja dela oblikovala v skladu z življenjskimi dejstvi, pa tudi nemišlji, ki so se dogajali v neveliki, vse prepopogosto zlorabljeni, slikoviti deželi na južnih obronkih Alp, vzhodno od Italije. Slovenska literatura vsebuje mnoga izvorna spoznanja o človekovem bivanju. Zanj je značilna svojska izraznost. Toda njena izvirnost in izraz sta se uveljavila prek nosilca, ki jo obenem opredeljuje in omejuje – slovenskega jezika. Kakor da in zadošča že zahteva, s katero se sooča sleherni pisec – da naj bo obenem *dulce in utile* –, so se morali slovenski pesniki, romanopisci in dramatik vsa stoletja spopadati z majhnim obsegom svojega občinstva, z ozkim dometom svojih besed. Naj jim izrečemo spoštovanje, da so spriči vsega tega pospravili tolikšno žetev.«

Dve domovini/Two Homelands 13

Publikacija Inštituta za izseljenstvo ZRC SAZU v novi številki prinaša razprave **Andreja Vovka** (Pomembnejši slovenski biografski prispevki o misijonarju in izseljenkem duhovniku Francu Pircu), **Staneta Grande** (Gospodarske razmere na Kranjskem v Pirčevem času), **Bogdana Kolarja** (Izvirne poteze delovanja misijonarja Franca Pirca), **Majde Kodrič** (Franc Pirc in nastanek prvih slovenskih naselbin v ZDA), **Marjana Drnovska** (Pismo Apolonije Noč od Sv. Jožefa/St. Joseph, Minnesota – 1855), **Marije Humar** (Pirčeva strokovna, literarna in dopisovalna slovenščina), **Marije Luksič Hacin** (Vloga izseljenk za ohranjanje nacionalne identitete v kontekstih, ki jih konstituirajo patriarhalni odnosi in spolna dihotomija), **Mirjam Milharčič Hladnik** (Iz Slovenije v Ameriko – stopinje skozi čas v avto/biografskih knjigah slovenskih avtoric), **Irene Gantar Godin** (Izseljevanje slovenskih intelektualcev na Hrvaško do leta 1848), **Kristine Toplak** (Umetniška šola Slovenske kulturne akcije), **Cataline Branko in Pabla Mauzakisa** (Slovenska emigracija v Argentini med obema svetovna vojnama), **Bernarde Zubrzycki in Marte Maffia** (Poljske izseljenke skupnosti in njihovi potomci v Provincii Buenos Aires v Argentini), **Jurija Zalokarja** (O multikulturi in pomenu različnosti narodov, jezikov in kultur) in **Ksenije Batič** (»Domovina je tu in domovina je tam«. Raziskava med primorskimi izseljenci o njihovi vrnitvi v Slovenijo). **Rozina Švent** je prispevala portret ob stoletnici rojstva Tineta Debeljaka, sledijo še poročila, razmišljanja in knjižne ocene **Daše Hribar, Jerneja Mlekuža, Janje Žitnik** in **Marjana Drnovska**.